

ნიკო ნიკოლაძე და ევროპის უტოპიური სოციალიზმი

ნაზი გოგოლაძე
სტუდენტორანტი

რეზიუმე

ნიკო ნიკოლაძის მსოფლმხედველობა მუდმივ განვითარებას განიცდიდა და ამდენად მის ჩამოყალიბებაზე მართებული მსჯელობა მოითხოვს მთელი შემოქმედებითი ბიოგრაფიის გათვალისწინებას.

ამჯერად განვიხილავთ პუბლიცისტის დამოკიდებულებას, დასავლეთ ევროპის უტოპიურ სოციალიზმთან პირველი ემიგრაციის პერიოდში, როდესაც საბოლოოდ განისზღვრა ნიკოლაძის ინტერესთა სფეროები.

ნ. ნიკოლაძეს საჭიროდ მიაჩნდა უტოპისტ სოციალისტთა მოძღვრების განვითარება.

„მეორე დასის“ იდეოლოგიები აკრიტიკებდნენ არა მხოლოდ კაპიტალისტურ ძალმომრეობას და მის აპოლოგეტებს, არამედ კაპიტალიზმის კრიტიკოსებსაც, რომელთაც მომავალი საზოგადოების შესახებ არასწორი ან ნაკლოვანებების შემცველი შეხედულებანი გააჩნდათ. მათ არ აკმაყოფილებდათ, მაგალითად, პრუდონის თეორია. ამ თეორიიდან „ახალი ახალგაზრდობა“ იზიარებდა პრუდონის მიერ კაპიტალისტური წყობილების კრიტიკას, ამასთანავე სრულიად მიზანშეუწონლად მიაჩნდა მისი გეგმები ახალი წყობილების დამყარების შესახებ.

„მეორე დასის“ იდეოლოგებს შეგნებული ჰქონდათ იმჟამინდელი საქართველოს საზოგადოებრივი ყოფის უცვლელობის პირობებში, სოციალიზმის შენების შეუძლებლობა, ამიტომ ოცნებობდნენ პოლიტიკური ძალაუფლების მოპოვებაზე, რომლის მეშვეობით თანდათანობით უნდა განხორციელებულიყო არსებული ეკონომიკის რადიკალური გადაქმნები.

თუ დასავლეთ ევროპის სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენების შეფასებისას „მეორე დასის“ იდეოლოგიები მკაცრი და თანმიმდევრული რევოლუციონერ-დემოკრატები იყვნენ. ამის საშუალებას მათ ევროპული სინამდვილე აძლევდათ. იმჟამინდელი საქართველოს პირობები კი აუცილებლობით მოითხოვდა ეს სიმკაცრე რამდენადმე მშვიდობიანი ფორმით შეცვლილიყო და შეიცვალა კიდეც.

საკვანძო სიტყვები: ბურჟუაზია; კაპიტალიზმი; სოციალიზმი; იდეოლოგია; „მეორე დასი“; პრუდონი; თეორიები; უტოპია.

NIKO NIKOLADZE AND EUROPEAN UTOPIAN SOCIALISM

Nazi Gogoladze
Ph.D. of GTU

RESUME

Niko Nikoladze's outlook has been constantly evolving, and so the proper reasoning for its formation requires consideration of the entire creative biography. This time we will consider the attitude of the publicist during the period of the first emigration to utopian socialism in Western Europe, when the fields of interest of N. Nikoladze finally emerged. N. Nikoladze considered it necessary to develop the doctrine of utopian socialists. The ideologies of the „other troupe“ were criticized not only by capitalist forces and its apologists, but also by critics of capitalism who had misguided or defective views of future society. They did not satisfy, for example, Proudhon's theory. From this theory, the „New Youth“ shared Proudhon's critique of capitalist order, but also considered his plans to establish new orders completely inappropriate. The ideologists of the „Second Troupe“ were conscious of the impossibility of building socialism in the conditions of the unchanged social presence of Georgia at the time, so they dreamed of gaining political power by means of which gradual transformations of the existing economy would be undertaken.

If the ideologists of the „second troupe“ in the evaluation of socio-economic developments in Western Europe were rigid and consistent revolutionary-democrats. This gave them the European reality. But the conditions of Georgia of that time necessitated that this severity be somehow changed and it even changed.

keywords: The bourgeoisie; capitalism; socialism; ideology; the „second troupe“; Proudhon, theories; utopia.

* * * *

ნიკო ნიკოლაძის მსოფლმხედველობა მუდმივ განვითარებას განიცდიდა და ამდენად მის ჩამოყალიბებაზე მართებული მსჯელობა მოითხოვს მთელი შემოქმედებითი ბიოგრაფიის გათვალისწინებას. ამჯერად განვიხილავთ პუბლიცისტის დამოკიდებულებას, დასავლეთ ევროპის უტოპიურ სოციალიზმთან პირველი ემიგრაციის პერიოდში, როდესაც საბოლოოდ განისზღვრა ნიკოლაძის ინტერესთა სფეროები.

დასავლეთ ევროპის სოციალისტური ლიტერატურა ნ. ნიკოლაძემ სპეციალური კვლევის საგნად კი გაიხადა. 1864 წელს კ. ლორთქიფანიძე

სადმინეროში იგი წერდა: „ორი თვის მერმე მოგწერ ესე იგი გადმოვწერ პირველ 100 გვერდს ჩემი „Заметки по политической экономии“. ფურიესა და სენ სიმონის სისტემა აწერილი მაქვს, ახლა მაკლია: ტომას მორი, კამპანელა, კაბეტ, ბაბეფ, ლუი ბლანი და სხვა“ 2

იმ პერიოდში ნ. ნიკოლაძე განსაკუთრებით ფრანგული სოციალიზმის დაძლევის მიმართულებით მუშაობდა. ამ მხრივ საინტერესოა კ. ლორთქიფანიძის წერილი თავისი ძმის – დათასადმი. „მე და შენ, სწერდა იგი დათას. არ ვიცით ისორსული ლიტერატურა. როგორც ნიკოლაძემ ფრანგულზე ლიტერატურა... განსაკუთრებით ბევრი წაუკითხავს მას სოციალური წიგნები“.

სენ-სიმონის მრეწველური სისტემა, შარლ ფურიეს – შრომის ორგანიზაციისასოციალური ფორმები, რობერტ ოუენის – კომუნიზმი შემოქმედებითად აითვისეს მეორე დასის“ იდეოლოგებმა. მათ უტოპისტ-სოციალისტთა სისტემების პირდაპირი გადმოტანა საქართველოს სინამდვილეში შეუძლებლად მიაჩნდათ, ამიტომ ეძიებდნენ ჩვენი ცხოვრებისათვის შესაბამის კონკრეტულ ფორმებს. ამ მიმართულებით მუშაობის დროს ისინი პირველად მნიშვნელობას მაინც ქვეყნის ტექნიკურ-ეკონომიკურ პროგრესს ანიჭებდნენ.

ამასთანავე საჭიროა აღინიშნოს, რომ „ახალი ახალგაზრდობის“ მესვეურები დას. ევროპის დიდ უტოპისტ-სოციალისტთა მოძღვრებას სრულიადარ თვლიდნენ საზოგადოებრივი აზრის საბოლოო მიღწევად. ნ. ნიკოლაძე კ. ლორთქიფანიძისადმი წერილში პირდაპირ წერდა: „მე უფრო დიდი რამე მეგონა ფრანგულზე სოციალიზმი და დიდი რამე კი არის, მაგრამ ჯერ კიდევ ძალიან ბევრი რამეა დარჩენილი შესამუშავებლად“ 1

როგორც ვხედავთ, ნ. ნიკოლაძეს საჭიროდ მიაჩნდა უტოპისტ-სოციალისტთა მოძღვრების შემდგომი განვითარება.

„მეორე დასის“ იდეოლოგები აკრიტიკებდნენ არა მხოლოდ კაპიტალისტურ ძალმომრეობას და მის აპოლოგეტებს, არამედ კაპიტალიზმის კრიტიკოსებსაც, რომელთაც მომავალი საზოგადოების შესახებ არასწორი ან ნაკლოვანებების შემცველი შეხედულებანი გააჩნდათ. მათ არ აკმაყოფილებდათ, მაგალითად, პრუდონის თეორია. ამ თეორიიდან „ახალი ახალგაზრდობა“ იზიარებდა პრუდონის მიერ კაპიტალისტური წყობილების კრიტიკას, ამასთანავე სრულიად მიზანშეწონილად მიაჩნდა მისი გეგმები ახალი წყობილების დამყარების შესახებ.

პრუდონის თეორიის საფუძვლიანი კრიტიკა მოგვცა ნ. ნიკოლაძემ. იგი წერდა: „პრუდონის სისტემის შემოღება ვერ აღმოფხვრიდა საფრანგეთის საზოგადოებრივი წყობილების არსებით ბოროტებას – მეტოქეობის სრულსა და განუსაზღვრელ ბატონობას, იგი ვერ მოსპობდა იმ ბრძოლას, რომელიც წარმოებს არა მარტო სხვადასხვა ხელობისა და

ნოდებებს შორის, არამედ ცალკე პირებს შორისაც, რომელნიც ერთსა და იმავე ხელობას მისდევენ. ფრანგმწარმოებელთა დაქუცმაცებული მდგომარეობა აუცილებლად გამოიწვევდა მათ შორის გამწვავებულ ბრძოლას, რომელიც თავის მხრივ მრეწველობის ურთულესანარქიად გადაიქცეოდა. პრუდონის სისტემა ამ გარემოებას ყურადღებას არაქცევდა. საფრანგეთის მრეწველობის დღევანდელ პირობებში ჩვენ ვამჩნევთ შეურიგებელ ომს. ერთი მხრივ, კაპიტალისტებსა და, მეორე მხრივ, მუშებს შორის; შემდეგ ურთიერთბრძოლას თვით კაპიტალისტებს შორის და ასეთსავე მოვლენას მუშებს შორის; ამჟამად ერთი მხარე თავიდან ფეხებამდე იარაღშია ჩაძვდარი, მაშინ როდესაც მეორე მხარე შიშველ-ტიტველი დაიარება. პრუდონის სისტემა ამ მდგომარეობას შესცვლიდა იმ მხრივ, რომ ორივე მხარე შეიარაღებული აღმოჩნდებოდა, თუმცა არა ერთნაირად. მიუხედავად ამისა, ანარქია და მწარმოებელთა შორის ომი კვლავ იარსებებდა ძველებურის მიმწვავით, თუ უფრო მეტად არა. პრუდონი გააფთრებით ებრძოდა მონათესავე ინტერესების ყოველგვარ შეერთებას, მწარმოებელთა გარკვეული რაოდენობის შემამხანაგებას საერთო წარმოებისა და ეკონომიური მოხმარების საფუძვლებზე. პრუდონი ისეთივე უღმრთელობით ებრძოდა ამხანაგობებს, როგორც აჟიოტაჟს და ერთნაირად შეფასებას აძლევდა როგორც ერთის, ისე მეორეს მომხრეებს“ 2

პრუდონის მოძღვრება, რომელიც ასე მოხდენილად გადმოსცა დაგააკრიტიკა ნ. ნიკოლაძემ. მოითხოვდა საზოგადოების ყველა წევრის გადაქცევას მესაკუთრედ. მას წამდა წერილი საკუთრება, მსხვილი კერძო საკუთრება კი – ქურდობად მიაჩნდა. ეს უკანასკნელი, მისი აზრით, სიმდიდრის ბოროტად გამოყენების გადამწყვეტ სახსარს წარმოადგენს. ამ ბოროტების მოსპობის საშუალებას იგი ხედავდა საკუთრების გათანასწოლებაში“, რომელიც წარმოების წერილმესაკუთრული ფორმების განვითარებაზე უნდა დაფუძნებულიყო.

პრუდონის წვრილბურჟუაზიული შეხედულებანი რეაქციულ ხასიათს ატარებდა იგი ეწინააღმდეგებოდა საკუთრების კოლექტიურ ფორმებს, რომლის გარეშე კონკურენციისა და ანარქიის მოსპობა შეუძლებელია. ეს კარგად დაინახა ნიკოლაძემ, ამიტომ უარყო პრუდონის სისტემა.

„მეორე დასის“ იდეოლოგთა მიხედვით, სამართლიანი საზოგადოების „სფუძველი ექსპლოატაციისაგან თავისუფალი კოლექტიური შრომა შეიძლება იყოს. „...მხოლოდ საამხანაგო ცხოვრებას, მკვიდრად მოწყობილს და ყოველგვარი საქონლით ხელგამართულს, საწარმოვო კოოპერაციასთან შეერთებულს. შეუძლია მუშები კონკურენციის კლანჭებისაგან განავისუფლოს... საამხანაგო ცხოვრების წყალობით, იმ ცხოვრების, რომელიც ერთსა და იმავედროს საწარმოვოც იქნება და მომხმარებელიც. მუშას შეეძლება თავის დროზე გამოიყენოს სათადარიგო თანხა.

სილატაკის მოსპობისა და საზოგადოების გა-
მდიდრების მთავარ პირობად „ახალი ახალგაზო-
ბის“ ჯგუფის იდეოლოგიები თვლიდნენ ასოციაცი-
ებს, რომელნიც მათ შორის ორგანიზაციის ყველა-
ზე მაღალ ფორმად მიაჩნდათ. „მხოლოდ ამგვარად
შეიძლება კეთილდღეობის გავრცელება ხალხში. თუ
არაამხანაგობით, არაფერი არ მოუხრხდება რა. მა-
რთაღია ასში-ორასში ერთიგამდიდრდება, მაგრამ
გამდიდრდება ყოვლის უსამართლობით. მაგრამსა-
ზოგადოებასა რა? საზოგადოება მხოლოდ ღარიბ-
დება, ზნეობით მცირდება.

წინააღმდეგ პრუდონისა, რომელიც უარყოფდა
ასოციაციის თეორიებს, „მეორე დასის“ იდეოლოგი-
ები ამ უკანასკნელთა დიდ გავლენას განიცდიდნენ.
მათი პროპაგანდა დასაბამიდანვე იდგა გაზეთი
„დროების“ კალმოსანთაყურადღების ცენტრში.
დაარსებიდან რამდენიმე თვის მერმე „დროებამა-
სოციაციების პრობლემას უძღვნა სპეციალური
სტატიები, რომლებშიაც გარჩეულია ამ საკითხზე
დასავლეთ ევროპის უტოპისტ სოციალისტთაშეხე-
დულებანი და მოცემულია ამხანაგობათა დაარსე-
ბის მნიშვნელობისთავისებური ეკონომიკური დასა-
ბუთებანა. ამით „მეორე დასის“ პოლიტიკურმარ-
განომ პირველად ამცნო ქართველ საზოგადოებრი-
ობას თავისისოციალისტური მიმართულება

„მეორე დასის“ იდეოლოგიას კარგად ჰქონდა,
წარმოდგენილი ექსპლოატაციისაგან თავისუფალ
კოლექტიურ შრომაზე დაფუძნებული წარმოების
უპირატესობანი. მათ იცოდნენ, რომ „შეერთებულ
შრომას ყოველთვის უფრობევრი ნაყიფი მოაქვს,
ვიდრე განცალკევებულს“. იგი აძლიერებს მწარმო-
ებელთაშორის კავშირს; სპობს კონკურენციასა და
ანარქიას; ქმნის შრომის საგნებისშედარებით უდა-
ნაკარგოდ მოხმარებისა და წარმოების იარაღე-
ბის მოუცდენელი გამოყენების შესაძლებლობას;
ზრდის შრომის დისციპლინას; ამაღლებს შრომის-
ნაყოფიერებას; აადვილებს შრომას. ასოციაციაში
შემავალი ყველა წევრი ერთნაირად ისარგებლებს
შრომისშედეგებით. „არ მისცემს ნებას სხვას, რო-
მელიც იმათში არ ურევია, რომ იმათი შრომით ჯიბე
გაისუქონ“. რა საფუძველზე შეიძლება მოენყოს
ასოციაციები?

ასოციაციების მოწყობის აუცილებელ პირობას
წარმოადგენს შრომის ისეთიორგანიზაცია, რომლის
ორსაც საზოგადოების „ყოველი წევრი განურჩე-
ლად, უზრუნველყოფილი იქნება შრომის იარაღით“.
მაგრამ „მუშა ფაბრიკანტად(კაპიტალისტად – ნ.გ.)
გადაქცევას არ უნდა ცდილობდეს. ასეთ საქმესყო-
ველთვის უნდა ვებრძოლით.

წარმოების ანარქიისა და კონკურენციის მოსპო-
ბის და ასოციაციის დაარსებისსაქმეში „მეორე და-
სის“ იდეოლოგიები განსაკუთრებულ როლს ანიჭებ-
დნენსახელმწიფო ხელისუფლებას. ამ მხრივ ისინი
დიდად იყვნენ დავალებულნი ლუბლანის თეორიუ-
ლი არსენალიდან.

ლუი ბლანი დიდ ყურადღებას აქცევდა სასული-

ერო ხელისუფლები სეკონომიკური როლს საკითხს.
იგი სახელმწიფოს მიზნად უსახავდა „ყოველგვარი-
უბედურების მიზეზის“ თავისუფალი კონკურენცი-
ის მოსპობას და ქვეყნისეკონომიკური ცხოვრების
მონესრიგებას შრომის ორგანიზაციის კოლექტიუ-
რიფორმების განვითარების გზით.

ლუი ბლანი წინააღმდეგობას ხედავდა არა კაპი-
ტალისტური წყობილებისკლასებს შორის, არამედ
კაპიტალიზმსა და მთელ საზოგადოებას შორის.
ამისმიზეზად მას თავისუფალი კონკურენცია მიაჩ-
ნდა, სახელმწიფოს, რომელსაც იგინარმოების უმა-
ღლეს მმართველობას ავალებდა, უნდა გამოეყენე-
ბინა თვითთავისუფალი კონკურენცია, როგორც
იარაღი თავისუფალი კონკურენციისმოსასპობად.
ამ უკანასკნელის განხორციელება, მისი აზრით,
საზოგადოებრივისახელისნოების მოწყობით, ასო-
ციაციების შექმნით იქნებოდა შესაძლებელი, ხოლო
ასეთი სახელისნოების ერთადერთი ფუძემდებელი
სახელმწიფო უნდაყოფილიყო. იგი ცდილობდა სა-
ზოგადოებრივი სახელისნოების დახმარებითგანე-
ხორციელებინა უფლება შრომაზე.

ლუი ბლანი ფიქრობდა, რომ კომუნისტური ცხო-
ვრების უდავო უპირატესიები, განვითარება საზო-
გადოებრივი სახელისნოებისა, რომლებშიაცმონა-
წილეობის მისაღებად მოწოდებულნი იქნებოდნენ
კაპიტალისტებიც ხელსშეუწყობდა ნებაყოფლობი-
თი ასოციაციების აღმოცენებას, რაც ადამიანისმა-
ტერიალური და სულიერი მოთხოვნილებების და-
მაყოფილები საფუძველიგახდებოდა. პროგრესის
ფორმულა, წერდა იგი, – თავის ერთიანობაში ორა-
დია:ყველასი ბედი მორალური ტაძარიერი და მატე-
რიალური გაუმჯობესებათავისუფალი შეჯერების
(კონკურენციის) და ძმური ასოციაციის საშუალე-
ბით. ესშედის გამირულ დევიზებში, რომელიც ჩვენი
მამების მიერ დაწერილიარეოლუციის დრომაზე:
„თავისუფლება თანასწორობა და ძმობა“.

„ახალი ახალგაზრდობის, ჯგუფის იდეოლოგი-
ები სასტიკად ილაშქრებდნენქვეყნის მეურნეობრივ
საქმეში სახელმწიფოს ჩაურევლობის ეკონომიკუ-
რიპოლიტიკის წინააღმდეგ. ისინი მომხრენი იყვნენ
ისეთი სახელმწიფოხელისუფლებისა, რომელიც
მშრომელი ხალხის ინტერესებს დაიცავდა, დაალაგ-
მავდა ბურჟუაზიის ძალმომრეობს.

ს. მესხი წერდა: „სახელმწიფო წყობილება იმნა-
ირად უნდა იყოსგამართული, და მონესრიგებული,
რომ ერთს რომელიმე საზოგადოების ნაწილსანუ-
წოდებას არ შეეძლოს მეორესი დაჩაგვრა და შევიწ-
როვება“2.

„მეორე დასის“ იდეოლოგიებს შეგნებული ჰქო-
ნდათ იმჟამინდელისაქართველოს საზოგადოებ-
რივი ყოფის უცვლელობის პირობებში სოციალიზ-
მისშენების შეუძლებლობა, ამიტომ ოცნებობდნენ
პოლიტიკური ძალაუფლებისმოპოვებაზე, რომლის
მეშვეობით თანდათანობით უნდა განხორციელე-
ბულიყოარსებული ეკონომიკის რადიკალური გა-
რდაქმნები.

საგანგებოდ უნდა ითქვას, რომ დიდ ილიასთან ერთად „მეორე დასის“ იდეოლოგიებმა ჭეშმარიტად გონების თვალთ გასაღებს და ძირითადად სწორად გადაწყვიტეს 60-70-იანი წლების საქართველოში პოლიტიკური ძალაუფლებისმოპოვების საკითხი. ისინი კარგად გრძნობდნენ იმ პერიოდში ქართველისაზოგადიოების წინაშე ცარიზმის წინააღმდეგ შეიარაღებული ბრძოლისსაკითხის დისმა დღის წესრიგში ერის დაღუპვის გზაზე დაყენებას რომ ნიშნავდა, ამიტომ ეპოქის შესაბამისად წინა პლანზე ქვეყნის ტექნიკურ-ეკონომიკური პროგრესისა და განათლების ამოცანები დააყენეს. მართალია, ამის მერეც, ჩვენი ერის დიდებულმა მესვეურებმა ვერშესცვალეს წინანდელი თვალსაზრისი, რომელიც სოციალური ყოფისცვლილებებით მოძველდა, მაგრამ მათ ღრმად სჯეროდათ, რომ ადრე თუ გვიანრუსეთის რევოლუციურ-დემოკრატიული მოძრაობის გამარჯვების გზითსაქართველოც მიაღწევდა თავისუფლებას.

მიუხედავად იმისა, რომ სოციალიზმის აშენება „მეორე დასის“ იდეოლოგიებსჩვენი ქვეყნის მაშინდელი საზოგადოებრივი ვითარების შეცვლის გარეშე, შეუძლებლად მიაჩნდათ, მაინც მოითხოვდნენ ზოგიერთი სოციალისტურილონისძიების გატარებას, ხოლო ამ უკანასკნელის რეალიზაციის ფუნქციებს ისინიწინარეს ყოვლისა, საადგილმამულო ბანკს აკისრებდნენ. მათი აზრით, ეს ბანკებიცარიზმის ბატონობის პირობებში უნდა ყოფილიყო. ფარული ქართულისახელმწიფოს მგავსი რამ, რომელიც შეზღუდავდა თავისუფალი კონკურენცია ისკანონის მოქმედებას და ეკონომიკურ ცხოვრებაში აქტიური ჩარევის გზითსოციალისტურ ღონისძიებებს გახორციელებდა.

საზოგადოებრივი ბანკების ნიკოლაძისეული პროგრამა უტოპიურია და, რატომ უნდა, ობიექტურად მისი ძირითადი მხარეების პრაქტიკული რეალიზაცია იმპერიოდში არც შეიძლებოდა, მაგრამ მთავარი აქ ის არის, რომ ნ. ნიკოლაძემსაქართველოს სინამდვილეში პირველმა ასნია ასეთ სიმაღლეზე სახელმწიფოსეკონომიკური როლის პრობლემა და მით მომავალ თაობას თეორიულსაფუძველი შეუქმნა ამ საკითხი სავსებით მეცნიერული გადანწყვეტისათვის.

სოციალისტური თვალსაზრისი ედო საფუძვლად ნიკოლაძე-წერეთელ-მესხისფინანსურ პოლიტიკას, რომელიც იდეურ სათავეს „სამუშაო ფულის“ უტოპიურითეორიებიდან იღებდა.

რობერტ ოუენი იყო ამ თეორიის ფუძემდებელი. იგი ფიქრობდა შეექმნა „მწარმოებელთა დიდი ნაციონალური კავშირი“ და „სამართლიანი გაცვლის-ნაციონალური ბაზარი“, რომელთაც უნდა გაეხორციელებინათ ღირებულების კანონის საფუძველზე გაცვლის უზრუნველყოფა. ამავე თეორიას იზიარებდა ლუიბლანი, რომელმაც მცირედენი კორექტივი, უფრო სწორად, ტერმინოლოგიურიხასიათის ცვლილება შეიტანა მასში. თუ ბანკის მიერ

გაცემულ ქვითარს, რომელშიაც აღნიშნულია ჩაბარებული საქონლის ღამზადებაზე დახარჯულისამუშაო დროის ოდენობა ინგლისელი სოციალისტები „სამუშაო ფულს“ უწოდებდნენ. ლუი ბლანი მას უბრალოდ „ქალაქის ფულს“ უწოდებდა. იგი ვერამჩნევდა განსხვავებას ასოციაციების პირობებში და კაპიტალიზმის პირობებშიარსებული ქალაქის ფულებს შორის.

მოკლედ რომ ვთქვათ, საზოგადოებრივი ბანკები უტოპისტებს მეურნეობისმონესრიგების ორგანიზაციად მიაჩნდათ.

საზოგადოებრივ ბანკებს ასეთივე ამოცანას უსახავდნენ „დროება-კრებულისმეთაურები, რომელნიც ლუი ბლანის თეორიული არსენალიდან იყვნენდავალებული მეთქი ვამბობდი ზემოთ, მართლაც, პატივისცემის გრძნობითსარგებლობდა „შრომის ორგანიზაციის“ ავტორი ახალი ახალგაზრდობის“ჯგუფში. 1883 წელს ჟურნალი: *Отечественные записки*-ის პირველ ნომერშინ. ნიკოლაძემ გამოაქვეყნა სპეციალური სტატია «*Лун Блан и Гамбетта*», რომელშიაც ლუი ბლანი, საერთოდ დადებითადაა შეფასებული. „მისი წიგნის – „*Organisation travail*“ დაუცხრომელმა პროპაგანდამ და ზღაპრულმანარმატებებმა, – ნეოდა ნ. ნიკოლაძე, – „მას პოპულარობა მოუხვეჭა“¹. თავის მხრივ ეს ფრანგი უტოპისტი დიდ შეფასებას აძლევდა „დეკადენტურიპრესის“ ავტორს, რომელიც იმჟამინდელი ევროპის მონინავესაზოგადოებრიობაში საკმაო პოპულარობით სარგებლობდა. იგი იყო პირველიქართველთაგანი, რომელმაც ახალი ევროპის უმაღლეს სასწავლებელშისადოქტორო ს. ერტაცია დაიცვა.

ლუი ბლანსა და ნ. ნიკოლაძეს წერილობრივი ურთიერთობაც ჰქონიათერთმანეთთან. მაგალითისათვის შეგვიძლია დავასახელოთ ბარათი, რომელიც1875 წლის 20 მაისს მოუწერია ლუი ბლანს ნ. ნიკოლაძისათვის.

„ბატონო, უდიდესი ყურადღებით წავიკითხე წიგნი, რომელიც თქვენ კეთილ ინებეთ მომიტანეთ ამ დილას. არ ვიცი, იქნება საფრანგეთის პრესამ ერთობ მკაცრადჩასთვალოს თქვენი მსჯელობა მის შესახებ; ერთი კი უეჭვოა, რომ თქვენი წიგნისეთი წიგნების რიცხვს ეკუთვნის, რომელიც უნდა წაიკითხოს და კარგს იზამს, რომ მოიფიქროს ყოველმა ფრანგმა ჟურნალისტმა.

მიიღეთ, ბატონო, ჩემი მადლობა და ნება მომეცით დაურთო მას ჩემიმოლოცვაც. *Lanis Blanc*“¹.

თუ დასავლეთ ევროპის სოციალურ-ეკონომიკური მოვლენების შეფასებისას, მეორე დასის“ იდეოლოგიები მკაცრი და თანმიმდევრული რევოლუციონერ-დემოკრატები იყვნენ. ამის საშუალებას მათ ევროპული სინამდვილეაძლევდათ. იმჟამინდელი საქართველოს პირობები კი აუცილებლობითმოითხოვდა ეს სიმკაცრე რამდენადმე მშვიდობიანი ფორმით შეცვლილიყო დაშეიცვალა კიდეც. მაგრამ, ამის გამო, უმეცრება იქნებოდა გვეფიქრა, რომ „ა-

ხალი ახალგაზრდობის“ ჯგუფის მესვეურნი რევოლუციონერ-დემოკრატები იყვნენ მხოლოდ ევროპაში, ხოლო საქართველოში კი – რევორმისტები. ისინი ყველგან და ყველგან რევოლუციურ-დემოკრატიულ პოზიციაზე იდგნენ, მაგრამ იმდროინდელ ქართულ სინამდვილეში რევოლუციურ ღონისძიებათა სხვანაირი გატარების საშუალება არ იყო, ამიტომ, ცხადია, გასაკვირიც არ არის მათი სამოღვაწეო პროგრამა ზოგჯერ წინააღმდეგობრივ ხასიათს რომ ატარებდა.

ბამოყენებული ლიტერატურა:

1. ნიკოლაძე – თხზულებანი ტ. I. ტ. II. ტ. III
2. გ. თოდუა – „მეორე დასის“ იდეოლოგია ეკონომიკური შეხედულებების წყაროები. ეკონომიკის

ინსტიტუტის შრომები. ტ. XI

3. მ. გაფრინდაშვილი – ქართული საზოგადოებრივი აზროვნების ისტორიის ნარკვევები. ტ. ვ. თბილისი, 1998 წ.

4. ვ. დონდძე – ნიკოლაძის სოციოლოგიური და ისტორიული შეხედულებანი, თბილისი, 1987 წ.

5. ზ. შათირიშვილი, ა. პაპავა – ევროპული იდეების ისტორია და ქართული კულტურა, თბილისი. 2008 წ.

6. ვ. ბახტაძე – ნიკოლაძის სოციალურ-ეკონომიკური შეხედულებანი, თბილისი. 1958 წ.

7. ვ. შუბითიძე – ევროპეიზაცია და ქართული პოლიტიკური აზრი. თბილისი. 2013 წ.

8. გ. ჯავახიშვილი – ნიკოლაძის მიმოწერა რუს და უცხოელ საზოგადო მოღვაწეებთან, თბილისი, 1980 წ.

9. ქ. ჯიჯეიშვილი – ქართული დემოკრატიის სათავეებთან. თბილისი, 2002 წ.